

4^ο ΦΕΣΤΙΒΑΛ «ΠΕΡΡΑΙΒΙΚΗ ΤΡΙΠΟΛΙΣ»

Δολίχη, 9.7.2001 – 20:15

Ξεναγήση στο βυζαντινό Ιερό Ναό Μεταμορφώσεως του Σωτήρος και στο Λαογραφικό Μουσείο

Ολυμπία Τσακνάκη (επιμελήτρια της εκδήλωσης):

Κυρίες και κύριοι καλησπέρα σας.

Σας καλωσορίζουμε και φέτος στο Τέταρτο Φεστιβάλ «Περραιβική Τρίπολις» που συνδιοργανώνει ο Πολιτιστικός Σύλλογος Δολίχης με την Περιφέρεια Θεσσαλίας – Περιφερειακή Ενότητα Λάρισας.

Ο Πρόεδρος του Πολιτιστικού Συλλόγου κύριος **Ευάγγελος Τσακνάκης** θα απευθύνει σύντομο χαιρετισμό.

Ο Πρόεδρος του Πολιτιστικού Συλλόγου Δολίχης κ. Ευάγγελος Τσακνάκης

Αγαπητοί προσκεκλημένοι, Φίλες και φίλοι,
Εκ μέρους του Πολιτιστικού Συλλόγου Δολίχης σας ευχαριστούμε πολύ που παρευρίσκεστε στο 4ο Φεστιβάλ «Περραιβική Τρίπολις», το οποίο φέτος είναι αποτέλεσμα συνδιοργάνωσης του Πολιτιστικού Συλλόγου Δολίχης με την Περιφερειακή Ενότητα Λάρισας.

Έχουμε τη χαρά και την ιδιαίτερη τιμή, σήμερα, να φιλοξενούμε τον κορυφαίο Έλληνα καθηγητή ανθρωπολογίας, τον κ. Άρη Πουλιανό, την αρχαιολόγο της 7ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Λάρισας κ. Σταυρούλα Σδρόλια και τον αρχαιολόγο κ. Σπύρο Κουγιουμτζόγλου.

Ο κ. Άρης Πουλιανός θα μας μιλήσει για την καταγωγή του ανθρώπου. Η κ. Σταυρούλα Σδρόλια θα μας παρουσιάσει την εργασία της για το βυζαντινό ναό Μεταμορφώσεως Του Σωτήρος και ο

κ. Σπύρος Κουγιουμτζόγλου θα μας δώσει νέα στοιχεία για τον αρχαιολογικό χώρο «Καστρί Δολίχης».

Έχουμε όμως και την ιδιαίτερη τιμή σήμερα να φιλοξενούμε τη δημοτική Χορωδία Λιτοχώρου “Ιωάννης Σακελλαρίδης”, την οποία διευθύνει ο Ευθύμιος Μαυρίδης.

Οφείλουμε ένα μεγάλο ευχαριστώ στους ομιλητές μας και στα μέλη της δημοτικής χορωδίας Λιτοχώρου.

Ευχαριστούμε, επίσης, την 7η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και την 15η Εφορεία Κλασικών και Προϊστορικών Αρχαιοτήτων Λάρισας για τις προσπάθειες που καταβάλουν στη συντήρηση και ανάδειξη των μνημείων της περιοχής μας.

Τέλος, ευχαριστούμε την Περιφερειακή Ενότητα Λάρισας για τη φετινή συνδιοργάνωση της εκδήλωσης, η οποία προφανώς αντιλαμβάνεται τη σημαντικότητα αυτής της εκδήλωσης.

Το Φεστιβάλ «Περραιβική Τρίπολις» προβάλλει τις αρχαιότητες και την ιστορία της περιοχής μας. Από το 2008 έχει γίνει θεσμός και πραγματοποιείται κάθε δεύτερο Σάββατο του Ιουλίου.

Στο περσινό φεστιβάλ μιλήσαμε για την ευαισθησία που περιμέναμε να δείξει ο νέος δήμος –ο δήμος Ελασσόνας– για τη συνέχιση των ανασκαφών στο Καστρί Δολίχης, στη λύση του προβλήματος της πρόσβασής του και στη συντήρηση του βυζαντινού ναού Μεταμορφώσεως του Σωτήρος.

Οι αρχαιολογικοί χώροι και τα βυζαντινά μνημεία στη σκιά του Ολύμπου είναι ο πλούτος της περιοχής μας και κατά συνέπεια της επαρχίας Ελασσόνας. Πρέπει να επενδύσουμε σ' αυτόν τον πλούτο και να τον αναδείξουμε. Μπορούμε δηλαδή να αναπτύξουμε τον τουρισμό.

Κάνουμε έκκληση στο Δήμο Ελασσόνας να διαθέσει το απαιτούμενο ποσό για να συνεχισθούν οι ανασκαφές στο Καστρί Δολίχης, όπως επίσης να αναλάβει το χαμηλό κόστος της συντήρησης των τοιχογραφιών του ιερού ναού Μεταμορφώσεως του Σωτήρος. Τον παρακαλούμε πολύ να μην δείξει αδιαφορία για να μην καταστρέφονται μνημεία αρκετών εκατοντάδων χρόνων.

Το Φεστιβάλ «Περραιβική Τρίπολις» έχει καθιερωθεί να διοργανώνεται κάθε δεύτερο Σάββατο του Ιουλίου. Έχει γίνει θεσμός. Έχει καθιερωθεί επίσης σε αυτήν την εκδήλωση να ανακοινώνονται οι εκδηλώσεις του Πολιτιστικού Συλλόγου που θα λάβουν χώρα το προσεχές χρονικό διάστημα.

Η αμέσως επόμενη καθιερωμένη εκδήλωση, λοιπόν, είναι το πανηγύρι της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, 5 και 6 Αυγούστου.

Φέτος, δημιουργήθηκε η πρώτη παιδική θεατρική ομάδα της Δολίχης και θα είναι έτοιμη να παρουσιάσει το έργο της.

Στην επόμενη εκδήλωση θα αναδειχθούν οι πρακτικές των προγόνων μας, όπως η χρήση του αργαλειού, η παραγωγή ψωμιού, τα παραδοσιακά παιχνίδια κ.ά.

Στη συνέχεια θα πραγματοποιηθεί μία ενημέρωση σχετικά με την ασφαλή χρήση του ίντερνετ, με αφορμή την πρόσβαση στο διαδίκτυο που παραχωρεί δωρεάν ο Πολιτιστικός Σύλλογος σε συνεργασία με την ομάδα sarantaporo.gr σε ολόκληρο τον οικισμό της Δολίχης.

Θα ακολουθήσει η διοργάνωση μιας βραδιάς για τη νεολαία και, τέλος, μία εκδρομή στο σπήλαιο των Πετραλώνων.

Σας ευχαριστούμε πολύ και σας ευχόμαστε καλή ακρόαση.

Ολυμπία Τσακνάκη: Η πρώην Έπαρχος Ελασσόνας και νυν Περιφερειακός Σύμβουλος κ. **Μαρία Μαμάρα** στέλνει τους εγκάρδιους χαιρετισμούς και την αγάπη της. Την εκδήλωση χαιρετίζουν ο κ. **Φίλιππος Σαχινίδης** –Υφυπουργός Οικονομικών και ο Βουλευτής Λάρισας κ. **Μάξιμος Χαρακόπουλος**.

Ο καθηγητής ανθρωπολογίας κύριος Άρης Πουλιανός θα μας μιλήσει για την Καταγωγή του Ανθρώπου. Το έργο του κ. Πουλιανού προβάλλει την Ελλάδα παγκοσμίως και η επιστημονική του θέση για το κρανίο του αρχανθρώπου που βρέθηκε στο σπήλαιο των Πετραλώνων ανατρέπει τα σημερινά δεδομένα για την καταγωγή του ανθρώπου.

Παρακαλείται ο κύριος **Άρης Πουλιανός** να προσέλθει.

Ο καθηγητής ανθρωπολογίας κ. Άρης Πουλιανός

Καλησπέρα σας,

Ευχαριστώ πολύ τη Δολίχη για την πρόσκληση που μου κάνετε να 'ρθω να μιλήσω στο χωριό σας. Κατά κάποιο τρόπο έχω μία ρίζα από το 1800 από τη Θεσσαλία από έναν που έφυγε καλόγερος στην Ικαρία και γύρισε στο Μεσολόγγι και πολέμησε. Και βαστώ από εκείνον τον καλόγερο του Μεσολογγίου, Ζήνων λέγεται.

Εγώ με τη ράτσα των Ελλήνων τα τελευταία 55-60 χρόνια –ήμουν στο εξωτερικό- μέτρησα αρκετές χιλιάδες Ελλήνων ανθρωπολογικά και κατέληξα στο συμπέρασμα ότι ο λαός μας, εμείς οι Έλληνες είμαστε ντόπιοι κατά ντόπιοι. Δηλαδή δεν βαστάμε ούτε από την Βόρεια Ευρώπη - Σουηδοί, ούτε από την Αφρική - Αφρικανέζοι. Μας είπε ο μεγάλος ο Δαρβίνος, ο ερευνητής αυτός, ότι η ανθρωπότητα βαστάει από την Αφρική. Έτσι έμαθα στο σχολείο και αυτό πίστευα

όταν ήρθα και άρχισα τις ανασκαφές μου στο σπήλαιο Πετραλώνων Χαλκιδικής –ότι βαστάμε από την Αφρική. Όμως δεν βγαίνανε τα νούμερα. Όπου πήγαινα και ότι πληθυσμούς συναντούσα μου δημιουργούσαν διαφορετική εντύπωση. Γι' αυτό και πήρα την μεζούρα και άρχισα να μετρώ κεφαλές, μερικές χιλιάδες, και κατέληξα στο συμπέρασμα ότι εμείς οι Έλληνες είμαστε ο πιο αρχαίος λαός που εμφανίστηκε ποτέ επί της γης.

Δηλαδή, δεν αρνούμαι ότι ο άνθρωπος είναι το τελευταίο δημιούργημα μιας υπέρτατης δύναμης που λένε οι ιερωμένοι οι δικοί μας –Αυτά που σας λέγω τα έλεγα και στον Δεσπότη της Καλαμαριάς, τον γέροντα Δωρόθεο. Ήρθε πριν από μερικούς μήνες και με επισκέφθηκε στη σπηλιά και χάρηκα πάρα πολύ που είδα έναν ιερωμένο με τέτοιο μεγάλο βαθμό να ακούει τα δικά μου παράταιρα λόγια απ' ότι διδάσκει η θρησκεία. Ναι, είμαστε χριστιανοί εμείς οι Έλληνες, αλλά μόνο δύο χιλιάδες χρόνια. Και οι άνθρωποι επί της γης εμφανίστηκαν πριν δεκατρία εκατομμύρια χρόνια. Ανέτρεψα μεν τον μεγάλο Δαρβίνο, ο οποίος

έλεγε ότι οι άνθρωποι πρωτοεμφανίστηκαν στην Αφρική πριν δυόμισι – τρία εκατομμύρια χρόνια. Αλλά ο Δαρβίνος ήταν θεολόγος. Εγώ δεν ήμουν θεολόγος, ήμουν ανθρωπολόγος. Έτσι, όμως, η εργασία του Δαρβίνου είναι σεβαστή διότι αναφέρεται κυρίως στον Αριστοτέλη μας. Στα δέκα βιβλία του Αριστοτέλη, τα οποία τον έμαθαν γράμματα. Όμως ούτε μία φορά δεν δίνει παραπομπή στον Αριστοτέλη ο μεγάλος Δαρβίνος. Ε, είναι κι αυτό χαρακτηριστικό της αγγλικής πολιτικής.

Βέβαια, δεν θέλω να επεκταθώ περισσότερο αλλά αυτά που έλεγα στον Δεσπότη της Καλαμαριάς θα τα πω και σε εσάς. ο Δωρόθεος, λοιπόν. Του είπα: πηγαίνετε εσείς στο σπήλαιο να επισκεφθείτε να μην καθίσετε να ακούσετε πράγματα που εγώ ναι μεν τα πίστευα μικρός γιατί βαπτίστηκα χριστιανός, όμως όταν μαθαίνεις μερικά πράγματα αλλάζεις. Κι έτσι πίστεψα ότι εμείς δοξάσαμε το Χριστό σαν χριστιανοί, πιστέψαμε στον Θεό, αλλά τον φτιάξαμε τον Θεό πρώτα κι ύστερα τον πιστέψαμε.

Δηλαδή, τι θέλω να πω; Είμαστε εμείς οι άνθρωποι που περπατάμε στα δύο πόδια, αλλά συνδεόμαστε με άλλα ζώα που υπήρχαν πριν από μας. Οι άνθρωποι βαστάνε από τους πιθήκους, δηλαδή ήμασταν εμείς με τα τέσσερα παλιά. Και πάνω στα δέντρα. Γι' αυτό τα οστά που πρωτο-βρήκα στην Εύβοια του Ελλαδοπιθήκου αποδεικνύουν ότι βαστάει όλο το ανθρώπινο γένος από εκείνα τα οστά που βρίσκονται σήμερα στο μουσείο των Πετραλώνων Χαλκιδικής. Εκεί και τα τοποθέτησα, δεν τα πήρα στο εξωτερικό. Ελπίζω να παραμείνουν για πολύ ακόμη εκεί και να 'ρθείτε να το δείτε και το σπήλαιο και τα οστά του πρώτου όρθιου ανθρώπου επί της γης. Το σπήλαιο είναι απ' τα ωραιότερα σπήλαια, όχι μόνο της Ελλάδας αλλά και διεθνώς. Τότε στο σπήλαιο των Πετραλώνων κατοικούσαν οι αρχάνθρωποι. Οι αρχάνθρωποι είναι μια ονομασία που έδωσα στους πρώτους ανθρώπους. Η αρχή των ανθρώπων. Αλλά όσο έμενα κι

έκανα ανασκαφή τόσο με έζωνε κάτι τί να βρω την άκρη του ανθρωπίνου γένους και την βρήκα πίσω από το βουνό του σπηλαίου, δηλαδή βρήκα οστά ανθρώπινα δεκατριών εκατομμυρίων ετών.

Κι έτσι ανετράπη μεν ο θεολόγος Δαρβίνος ότι δεν είμαστε μόνο τριών εκατομμυρίων ετών,

αλλά είμαστε το τελευταίο δημιούργημα της φύσης επί της γης δεκατριών εκατομμυρίων ετών. Και η Ελλάδα, η νοτιοανατολική Ευρώπη είναι κατοικημένη από εκείνη την εποχή. Δεν υπήρχε Αιγαίο Πέλαγος. Σιγά – σιγά τα ποτάμια και οι βροχές και ο Πηνειός γέμισαν αυτήν την κοιλάδα που τη λέμε σήμερα Αιγαίον και σχηματίστηκαν τα νησιά. Κι έτσι όλη η νοτιοανατολική Ευρώπη είναι πατρίδα του ανθρωπίνου γένους. Από τη νοτιοανατολική Ευρώπη πήγε στην Αφρική και εκεί εμαύρισε. Πήγε στο Βορρά της Ευρώπης κι έγινε πιο ξανθός. Δηλαδή οι άνθρωποι είμαστε βιολογικά όντα. Αλλά ήμασταν μέχρι ενός σημείου. Πριν δεκατρία εκατομμύρια χρόνια περπατάγαμε όρθιοι επί της γης. Είναι ένα αποδεδειγμένο εύρημα που έχει γίνει δεκτό από πέρσι σε διεθνές συνέδριο πέντε χιλιάδων ανθρωπολόγων στην Κίνα, το επαναλαμβάνω διότι είναι σωστό.

Εδώ στην Ελλάδα πρωτοστάθηκε όρθιος στα δύο πόδια ο άνθρωπος κι εξαπλώθηκε σε όλη

τη γη. Όταν πήγε στην Αφρική, λοιπόν, μαύρισε όπως είπαμε και όταν πήγε στο Βορρά έγινε πιο ξανθός. Βέβαια όταν μπήκε στη σπηλιά απ' τα δύο τελευταία εκατομμύρια χρόνια (είπαμε είναι δεκατριών εκατομμυρίων χρόνων είναι η ύπαρξη του ανθρώπου επί της γης) τα τελευταία δύο εκατομμύρια έπαψε να αλλάζει, δεν έγινε πιο ξανθός ή πιο μαύρος στην Αφρική ή στην Σουηδία. Δηλαδή, η ιστορία του ανθρωπίνου γένους έχει τη δική της ιστορία. Έγινε πια ο άνθρωπος κοινωνικό ον, έγινε ένα ον που όταν πρωτοστάθηκε όρθιο άρχισε να μιλάει. Η όρθια στάση τον έκανε να λαλήσει, να πει την κουβέντα που ήθελε. Έτσι λοιπόν οι πρώτες φωνές των αρχανθρώπων έχουν αποτυπωθεί στα βράχια και στις σπηλιές μέσα και όπου αλλού έζησε. Δηλαδή από τη νοτιοανατολική Ευρώπη, δηλαδή απ' την Ελλάδα, απ' την Χαλκιδική κατάγεται το ανθρώπινο γένος που αργότερα για δεκατρία εκατομμύρια χρόνια εξαπλώθηκε σ' όλη τη γη.

Έχει αναγνωριστεί αυτή η θέση παγκοσμίως από διεθνή συνέδρια και δεν ήρθα εδώ να σας πω ιστορίες.

Νιώθω μια τιμή και ξεχωριστά που ένας προ-προ παππούς μου ήταν απ' τη Θεσσαλία. Ένας αγωνιστής του Εικοσιένα. Κι έτσι χαίρομαι πολύ που είμαι μαζί σας απόψε και θέλω να κάνω αυτήν τη κουβέντα ότι σκεφθείτε θυμηθείτε πως τα ίδια λέω και στους δεσποτάδες μας, όπως τον Δωρόθεο της Θεσσαλονίκης και σε εσάς. Δεν θα πω τίποτα άλλο. Ότι ο άνθρωπος ήταν ένας πίθηκος, ο Ελλαδοπίθηκος, που κατέβηκε στη γη γιατί άρχισαν τα ηφαίστεια γύρω απ' τη Χαλκιδική. Στο βάθος της Κασσάνδρας του Αιγαίου Πελάγους υπάρχουν ακόμη άσβεστα τα ίχνη του ηφαιστείου. Τη στάχτη, τη λάβα που βγάζει αυτό το ηφαίστειο την έχω μέσα στο μουσείο που μπορεί να τη δείτε και ξέρω, την μέτρησαν Ιαπωνία, Αμερική και Ρωσία, ότι είναι δεκαεπτά εκατομμυρίων ετών η λάβα που ανθρωποποίησε τους Ελλαδοπίθηκους και γίνανε άνθρωποι. Δηλαδή, η λάβα υποχρέωσε τον πίθηκο πάνω απ' τα δέντρα της Ελλάδας να κατέβει στη γη και ν' αρχίσει να τρέχει για να μην καεί μαζί με το δάσος. Κι έτσι λοιπόν η ανθρωποποίηση έφερε την ποικιλία των ανθρώπων, μαύρος, ξανθός κλπ επί της γης. Φυσικά

σταμάτησε να είναι βιολογικό ον ο άνθρωπος, είναι πλέον κοινωνικό ον. Είναι άνθρωπος που έχει μάθει πολιτισμό, που γράφει, τραγουδάει, έχει γλώσσα και όπου αλλού τραβήξει φτιάχνει τη δική του γλώσσα. Από εδώ, από την Ελλάδα πήγε μέχρι τον Καύκασο στην αρχή, μέχρι τη δυτική Ευρώπη, στην Ισπανία κι έτσι εμείς οι άνθρωποι είμαστε ανήσυχα όντα.

Κι η ανησυχία αυτή που λέμε ότι μας έδωσε ο Θεός, που δημιουργήσαμε εμείς τον Θεό... συγγνώμη πάτερ, αλλά έτσι είναι η επιστήμη μου και η επιστήμη είναι για όλον τον λαό, όχι μόνο για μένα ή για κάθε ιερωμένο. Βεβαίως ο σεβασμός υπάρχει αμέριστος. Σέβομαι κάθε θρησκευμα και κάθε θρησκεία, είναι υποχρέωσή μου ανθρώπινη, και κάθε λαό σ' αυτή τη γη. Έτσι λοιπόν εγώ θα απαντήσω στις ερωτήσεις σας, ό, τι θέλετε, όλη νύχτα εδώ θα είμαι μαζί σας απόψε. Έτσι μία περίληψη σας είπα όλων αυτών που έχω δημοσιεύσει σε πολλές γλώσσες στον κόσμο. Η βασική για τον Ελλαδοπίθηκο είναι στο περιοδικό «Άνθρωπος». Εξήντα σελίδες είναι, αλλά είναι μόνο μαθηματικά... κι έτσι θα δυσκολευτείτε λιγάκι, εκτός αν θελήσετε να αναφερθείτε στην τριγωνομετρία και στις άλλες μαθηματικές αποδείξεις που έχω για την προέλευση του ανθρώπου.

Ευχαριστώ πάρα πολύ, αυτά τα λίγα... ήθελα να μην σας ταλαιπωρήσω. Αν έχετε καμιά ερώτηση είμαι στη διάθεσή σας για όλη τη νύχτα.

(Ακολούθησε συζήτηση)

Ολυμπία Τσακνάκη: Για πρώτη φορά θα γίνει παρουσίαση εργασίας σχετικά με τον βυζαντινό ναό Μεταμορφώσεως του Σωτήρος από την αρχαιολόγο κυρία **Σταυρούλα Σδρόλια** της 7^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Λάρισας.

Παρακαλείται η κυρία Σταυρούλα Σδρόλια να προσέλθει.

Η αρχαιολόγος 7^{ης} ΕΒΑ κ. Σταυρούλα Σδρόλια
Ο ΝΑΟΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΔΟΛΙΧΗΣ

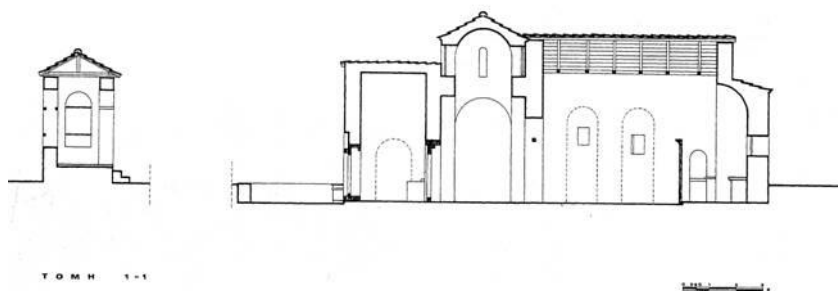
Ο ναός Μεταμορφώσεως Δολίχης αποτελεί σημείο αναφοράς στο κέντρο του χωριού με το μακρόστενο σχήμα του και τον παράκεντρο τρούλο του, που προκαλούν το ενδιαφέρον των περαστικών. Οι ιδιαιτερότητες της μορφής του οφείλονται στις συνεχείς μετασκευές που γνώρισε, όπως όλοι οι ενοριακοί ναοί με μεγάλη ιστορία. Η σημερινή όψη του διαμορφώθηκε στο μεγαλύτερο μέρος της στις αρχές του 16^{ου} αιώνα, όταν έγιναν επισκευές στο βυζαντινό κτίσμα και τοιχογραφήθηκε με δαπάνη επιφανών οικογενειών του χωριού. Η Δολίχη την εποχή εκείνη θα πρέπει να παρουσίαζε τάσεις αύξησης

του πληθυσμού, όπως και άλλοι οικισμοί της περιοχής, αφού είχε στα 1569 270 οικογένειες, δηλαδή περίπου 1000 άτομα (σύμφωνα με στοιχεία που μας διέθεσε ο Ολλανδός καθηγητής Machiel Kiel από τις οθωμανικές απογραφές). Ο πληθυσμός ήταν κατανεμημένος σε 3 μαχαλάδες και ζούσε με γεωργική παραγωγή και κτηνοτροφία. Την εποχή αυτή το γειτονικό Πύθιο είχε διπλάσιο πληθυσμό, ενώ οι μεγαλύτεροι ελληνικοί οικισμοί της περιοχής ήταν το Δομένικο και η Τσαριτσάνη.

Το σημερινό κτίριο του ναού της Δολίχης έχει μήκος 14.50 μ. και πλάτος 4.75 μ., ενώ αποτελείται από έναν μονόχωρο ξυλόστεγο ναό και δύο νάρθηκες, από τους οποίους ο εσωτερικός καλύπτεται με τρούλο. Οι νάρθηκες είναι προσθήκη στο αρχικό κτίσμα, σύμφωνα με τη μελέτη της αρχιτέκτονα Αφροδίτης Πασσαλή, η οποία δημοσίευσε ειδικό άρθρο για το ναό το 1997. Η ίδια διατύπωσε επίσης την υπόθεση ότι ο αρχικός ναός είχε πλευρικά κλίτη, με τα οποία επικοινωνούσε με δύο τοξωτά ανοίγματα σε κάθε πλευρά. Σε σύντομη ανασκαφική έρευνα που

έγινε πριν μερικά χρόνια, δεν βρέθηκαν οι εξωτερικοί τοίχοι των κλιτών παρά μόνον ίχνη στη δυτική πλευρά που δείχνουν ότι ίσως ο ναός είχε το σημερινό μήκος και διέθετε εξωτερικά κλίτη ή κάποιας μορφής περίστωο. Το μεγάλο μήκος υπήρχε σίγουρα την εποχή των επισκευών του 1500, αφού τοιχογραφίες της φάσης αυτής διατηρούνται και στους δύο νάρθηκες. Το αρχικό κτίσμα χρονολογείται στη μεσοβυζαντινή περίοδο, από τον 10° έως τον 12° αιώνα, όπως δείχνουν άλλα ανάλογα παραδείγματα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης τα λείψανα στην ανατολική πλευρά, που ανήκουν σε κτίριο της παλαιοχριστιανικής περιόδου, πιθανότατα λουτρό, σύμφωνα με την άποψη του αρχαιολόγου Νίκου Νικονάνου, που πραγματοποίησε εδώ εργασίες το 1973. Την ίδια εποχή έγινε

υποθεμελίωση και επισκευή των τοίχων που ενίσχυσε το ναό, ενώ αργότερα έγιναν και άλλες επισκευές, με την επίβλεψη του πρώην εφόρου της 7ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Λάζαρου Δεριζιώτη.

Μεγάλης σημασίας είναι η εσωτερική διακόσμηση, που καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος του ναού και σώζει πλούσιο εικονογραφικό πρόγραμμα. Αυτό που αντικρίζουμε σήμερα είναι ο διάκοσμος της δεύτερης φάσης, που χρονολογείται σύμφωνα με την επιγραφή το 1516, ενώ ο αρχικός πιστοποιείται μόνον από τα ίχνη που διακρίνονται στα εσωρράχια των πλαγίων θυρών, που φράχθηκαν στη δεύτερη φάση.

Η κτητορική επιγραφή βρίσκεται πάνω από τη δυτική είσοδο του εσωνάρθηκα και αναφέρει τα εξής

Επιγραφή:

«Ανηγέρθη εκ βάθρων και ανιστορίθη ο θεός και πάνσεπτος ναός του δεσπότη και κυρίου ημών Ιησού Χριστού/ Δια συνδρομής δε κόπον τε και εξόδων κυρ Μιχαήλ της Μπίλιος και ευλαβεστάτου ιερέως παπά κυρ Δημητρίου/ Και κυρ Κωνσταντίνου επισκόπου και της συμβίου αυτού και των τέκνων αυτού και Ιωάννου του Καρβούνου και Δημητρίου του Μπούιου/ Χείρ Δημητρίου ιερέως και μπόηκου του αδελφού αυτού ευτελούς αναγνώστου/ έτους ζκδ ινδικτιώνος ζ μηνί σεπτεμβρίω εις την (πρώτην) ημέραν»

Ο ζωγράφος Δημήτριος, που ήταν ιερέας και συνεργάστηκε στο ναό με τον αδελφό του Μπόηκο το 1516, δεν μας είναι γνωστός από άλλες διακοσμήσεις. Άλλωστε είναι μία εποχή με πολύ λίγα χρονολογημένα μνημεία, μια εποχή κατά την οποία αρχίζουν σταδιακά οι ανακατασκευές ή ανεγέρσεις εκκλησιών, φαινόμενο που θα κορυφωθεί στο δεύτερο μισό του 16^{ου} αιώνα. Ως

ΑΝ ΗΓΕΘΗ ΕΚΕΛΕΘΩΝ ΚΑΙ ΑΝΙΣΤΟΡΙΘΗΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΛΑΤΕΥΣΕΤΟΣ ΝΑΟΣ ΔΕΣΠΟΤΟΝ ΚΑΙ ΚΥΝΗΙΩΝ ΧΥ-
ΔΙΑΣΗΝ ΔΟΜΗΣ ΔΕ ΚΟΠΟΝΤΕ ΚΑΙ ΕΞΟΔΩΝ· ΚΑΙ ΜΙΧΑΗΛ ΤΗΣ ΠΙΛΙΟΣ, ΚΑΙ ΕΝΛΕΞΑΙΣΤΕΡ ΚΑΙ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ·
ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΤΕΚΝΩΝ· ΒΙΩΤΟΝ ΚΑΡΒΟΥ· ΕΛΛΗ ΤΟΝ ΠΟΝΙΟΝ·
ΧΡΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΙ ΜΠΟΗΚΟΥ ΔΟΥΛΩΝ· ΕΣΤΕ ΚΑΙ ΝΣ' ΜΕΛΙΤΕ ΑΥΤΕΣ ΗΜΕΙΣ·

κτήτορες αναφέρονται στην επιγραφή 5 άτομα, ο Μιχαήλ της Μπίλιος, ο ιερέας Δημήτριος, ο Κωνσταντίνος με το επώνυμο Επίσκοπος, μαζί με τη γυναίκα και τα παιδιά του, ο Ιωάννης του Καρβούνου και ο Δημήτρης του Μπούιου. Αυτοί, που θα ήταν επιφανή μέλη της κοινότητας, ανέλαβαν το οικονομικό βάρος της ανακαίνισης του βυζαντινού ναού, που στην εποχή τους θα παρουσίαζε μεγάλες φθορές. Επειδή η ανακαίνιση και τοιχογράφηση ολόκληρου του κτίσματος κρίθηκε ασύμφορη, επιλέχθηκε η επισκευή μόνον του κεντρικού χώρου, αφού κλείστηκαν τα πλαϊνά ανοίγματα. Οι νάρθηκες, αν δεν κτίζονται τώρα από την αρχή, αποκτούν θολοδομία, που τονίζεται ιδιαίτερα με το πρόγραμμα τοιχογράφησης που αναπτύσσεται. Με τον τρόπο αυτό, την 1 η Σεπτεμβρίου του 1516, οπότε ολοκληρώνεται ο διάκοσμος, η ενορία αποκτά ένα σχεδόν καινούργιο ναό.

Το εικονογραφικό πρόγραμμα

Στον κυρίως ναό και το νάρθηκα υιοθετήθηκαν αυθύπαρκτα προγράμματα, που σκοπό είχαν να διαχωρίσουν τη λειτουργία του κάθε χώρου, όπως συμβαίνει από τη βυζαντινή περίοδο.

Στον κυρίως ναό τον κύριο ρόλο διαδραματίζουν τα επεισόδια από τη ζωή του Χριστού και σκηνές από τη Θεία Λειτουργία, ενώ από την έλλειψη χώρου δεν αναπτύσσονται άλλοι κύκλοι.

Στο ιερό δεσπόζει η ένθρονη Πλατυτέρα, η πρώτη μορφή που αντικρίζει ο πιστός στο ναό, που τοποθετήθηκε εκεί λόγω του ρόλου που κατείχε στην ενσάρκωση του Χριστού. Επάνω από την αψίδα τέθηκε ο Ευαγγελισμός, που αποτελεί την αρχή του χριστολογικού κύκλου και στη συνέχεια ακολουθούν προς τα δεξιά οι άλλες σκηνές, διατρέχοντας κυκλικά το ναό. Κάτω από τη Θεοτόκο τοποθετείται ο Μελισμός του Χριστού, σκηνή συμβολική της προετοιμασίας του άρτου και του οίνου, που τελείται στον χώρο αυτό από τους ιερείς, δίπλα του οι κυριότεροι ιεράρχες και διάκονοι, ενώ στους πλάγιους τοίχους η Κοινωνία των Αποστόλων

σε δύο μέρη. Στα λειτουργικά θέματα εντάσσεται και η παράσταση του Αγίου Πέτρου, επισκόπου Αλεξανδρείας με το όραμα του Χριστού, που αναφέρεται στην Α' Οικουμενική Σύνοδο.

Οι χριστολογικές σκηνές διατάσσονται σε δύο ζώνες, ακολουθώντας χρονολογική σειρά, και εκτυλίσσονται από την πρώτη σειρά του νότιου τοίχου στη δεύτερη και συνεχίζουν στο βόρειο τοίχο για να ολοκληρωθούν στο ιερό. Με τον τρόπο αυτό το ιερό αποτελεί την αρχή και το τέλος του προγράμματος για να τονισθεί η ιερή στιγμή της Θείας Λειτουργίας.

Οι πρώτες σκηνές προέρχονται από την παιδική ηλικία του Χριστού, η Γέννηση, Υπαπαντή και Βάπτιση, συνεχίζονται με τις σκηνές Παθών, Εγερση Λαζάρου, Βαιοφόρο, Μυστικό Δείπνο, Νιπτήρα, ενώ απέναντι, στο βόρειο τοίχο βρίσκονται η Προδοσία, η Σταύρωση, ο Θρήνος και η Κάθοδος στον Άδη. Τέλος υπάρχουν και τρεις σκηνές από τα μετά την Ανάσταση επεισόδια και τα θαύματα, και συγκεκριμένα η Ψηλάφιση, ο Γάμος στην Κανά και η Ιαση του παραλυτικού. Με τον τρόπο αυτό αντιπροσωπεύονται όλες οι φάσεις της ζωής του Χριστού, ενώ στο Δ. τοίχο υπάρχει και η μοναδική θεομητορική σκηνή, η Κοίμηση της Θεοτόκου. Δύο κύριες χριστολογικές σκηνές, η Μεταμόρφωση και η Ανάληψη προβάλλονται ψηλά στα αετώματα του ναού, στοιχείο που χαρακτηρίζει βυζαντινούς ναούς της Μακεδονίας, όπως φαίνεται και από άλλα χαρακτηριστικά του προγράμματος.

Το διάκοσμο συμπληρώνουν οι παραστάσεις αγίων που έχουν σοφά επιλεγεί από τους σημαντικότερους στην ιεραρχία. Στο βόρειο τοίχο βρίσκεται πρώτη μπροστά στο τέμπλο η Δέηση, όπως σε αρκετούς ναούς της Μακεδονίας, απέναντι ο πρώτος ο Άγιος Νικόλαος, που θεωρείται «ο ταχύς βοηθός» των πιστών και ακολουθούν οι άγιοι Γεώργιος και Δημήτριος, οι άγιοι Θεόδωροι, οι άγιοι Ανάργυροι και δύο αγίες, η Βαρβάρα και η Μαρίνα.

Στο νάρθηκα αναπτύσσεται ένα πρωτότυπο πρόγραμμα με δύο υπερμεγέθεις μορφές, το Χριστό ένθρονο και απέναντί του τον αρχάγγελο Γαβριήλ, που όταν σώζονταν καλά θα δημιουργούσαν δέος στους πιστούς. Παρόμοιες μορφές υπάρχουν σε βυζαντινά μνημεία της Μακεδονίας, όπως στον Ταξιάρχη Μητροπόλεως Καστοριάς, από όπου προέρχονται και οι επιδράσεις του ζωγράφου, όπως φαίνεται από αρκετά σημεία του διακόσμου. Στους υπόλοιπους χώρους του νάρθηκα απλώνεται ένα πλήθος προφητών και αγίων, που καταλήγουν στον Παντοκράτορα του τρούλλου. Όπου σώζονται, τα ελλιπή που κρατούν οι μορφές παραπέμπουν στη Δευτέρα Παρουσία, μια ιδέα που διαχέει ολόκληρο

το διάκοσμο του νάρθηκα. Ακόμη, και τα Εισόδια της Παναγίας, σε σπάνια θέση πάνω από την είσοδο, σχετίζονται με βυζαντινούς διακόσμους όπου τονίζεται το άβατο του χώρου και η μετάνοια για τη σωτηρία των κτητόρων. Το σύνολο εναρμονίζεται με την αυστηρότητα αρκετών προγραμμάτων του 16^{ου} αιώνα, όπου κυριαρχούν αντιλήψεις περί της αυστηρότητας της Κρίσης και καλούνται οι πιστοί σε μετάνοια. Άλλωστε, την εποχή της δημιουργίας του διακόσμου της Δολίχης, λίγο μετά τα 1500, είναι ακόμη νωπές οι μνήμες της κατάκτησης από τους Τούρκους και είναι φυσικό να επικρατούν οι εσχατολογικές αντιλήψεις και ο φόβος για τη Δευτέρα Παρουσία.

Καταλήγοντας, θα προσπαθήσουμε να προβούμε σε μια εκτίμηση του έργου του ζωγράφου Δημητρίου και τη θέση του στη ζωγραφική της περιοχής την εποχή αυτή.

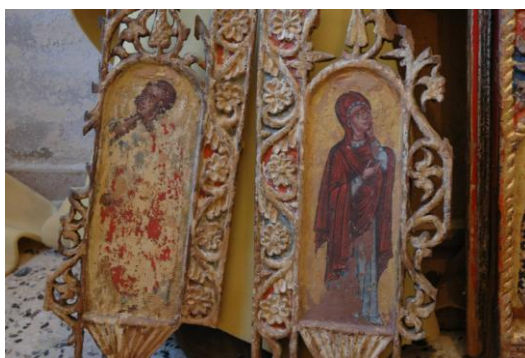
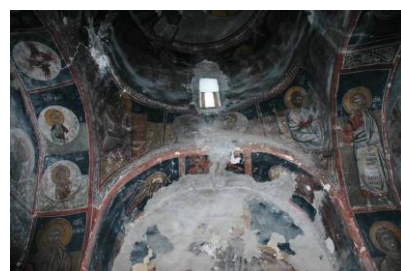
Εκτός από την ικανότητά του στην οργάνωση του προγράμματος και την ενσωμάτωση στοιχείων από βυζαντινά μνημεία της ευρύτερης περιοχής, που επισημάναμε, τον χαρακτηρίζει ακόμη η ικανότητα στο σχέδιο, οι συγκρατημένες κινήσεις των μορφών και η λιτότητα στα χρώματα και τη διακόσμηση σε σχέση με παλιότερα βυζαντινά μνημεία. Τα στοιχεία αυτά χαρακτηρίζουν μνημεία του 15ου αιώνα, χωρίς να εντάσσουν το ζωγράφο σε συγκεκριμένο εργαστήριο. Η έλλειψη χρονολογημένων μνημείων στις αρχές του 16ου αιώνα δυσκολεύουν ακόμη περισσότερο την ένταξή του σε συγκεκριμένη τάση. Ωστόσο, στην περιοχή της Ελασσόνας υπάρχουν άλλα δύο τοιχογραφημένα μνημεία αυτής της δεκαετίας, η Παναγία στο Βριζόστι, του 1515 και ο Άγιος Αθανάσιος Ευαγγελισμού, του 1521, που παρουσιάζουν ως ένα βαθμό παρόμοια στοιχεία, η τέχνη όμως εκεί εμφανίζει μεγαλύτερη γραμμικότητα και εκζήτηση στην αναζήτηση παλαιότερων τάσεων και είναι φανερό ότι δούλεψαν διαφορετικοί ζωγράφοι. Η σύμπτωση ωστόσο των τριών μνημείων σ' αυτή την περιοχή, ενώ σε άλλες δεν υπάρχουν καθόλου γνωστές διακοσμήσεις πριν το τελευταίο τέταρτο του 16ου αιώνα, δείχνει ότι η κοινωνία της περιοχής της Ελασσόνας σιγά - σιγά οργανώνεται και παρουσιάζει ήδη κινητικότητα που θα οδηγήσει στη μεγάλη ανάπτυξη από τα τέλη του 16ου αιώνα.

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το τέμπλο του ναού, όπου, παρόλο που οι σωζόμενες εικόνες ανήκουν σε διάφορες χρονικές περιόδους, κατά ευτυχή συγκυρία διασώθηκαν ορισμένα τμήματα από την αρχική κατασκευή, όπως το ανάγλυφο επιστύλιο, δείγμα τοπικού εργαστηρίου, που δραστηριοποιείται και σε άλλες περιοχές της Ελασσόνας και της Αγιάς. Μια ζωγραφιστή σανίδα με επιγραφή του 1559 δείχνει ανακαίνιση του

τέμπλου την εποχή αυτή, ενώ άλλες εικόνες είναι μεταγενέστερες.

Ο ναός της Δολίχης είναι ένα σπάνιο μνημείο, που διατηρεί τις αρετές της βυζαντινής τέχνης σε μια μεταβατική περίοδο. Είναι χαρακτηριστικό ότι η έλλειψη ικανών ζωγράφων την εποχή αυτή στη Βόρεια Ελλάδα οδήγησε τα μεγάλα μοναστήρια στην κλήση κρητικών ζωγράφων που έδωσαν αργότερα μεγάλη ανάπτυξη στη ζωγραφική στο Άγιο Όρος. Το πρώτο γνωστό δείγμα είναι η μονή του Αγίου Νικολάου Αναπαυσά στα Μετέωρα όπου εργάστηκε ο Θεοφάνης το 1527, 10 χρόνια μετά το ναό της Δολίχης. Ο ναός της Δολίχης αντιπροσωπεύει το μεταίχμιο των δύο τάσεων, της Μακεδονίας των Παλαιολόγων και της κρητικής σχολής, δηλαδή το τελευταίο

στάδιο εξέλιξης της Μακεδονικής ζωγραφικής πριν την εμφάνιση των κρητικών και αυτός είναι ένας επί πλέον λόγος για την ανάγκη να συντηρηθεί και να αναδειχθεί.

Ολυμπία Τσακνάκη: Ο αρχαιολόγος κύριος Σπύρος Κουγιουμτζόγλου θα μας παρουσιάσει το ψηφιδωτό από την αρχαιότητα έως τη βυζαντινή περίοδο σε συνδυασμό με το ψηφιδωτό της Βασιλικής Α' της Δολίχης. Θα παρουσιάσει, επίσης, τα περσινά ευρήματα των ανασκαφικών εργασιών στο Καστρί της Δολίχης.

Παρακαλείται ο κύριος **Σπύρος Κουγιουμτζόγλου** να προσέλθει.

ΨΗΦΙΔΩΤΟ

Ψηφιδωτό καλείται η τεχνική επένδυσης επιφανειών με μικρές συνήθως τετράγωνες ψηφίδες από φυσικά πετρώματα ή υαλόμαζα, οι οποίες προσκολλώνται σε κατάλληλα διαμορφωμένο υπόστρωμα από ασβεστοκονίαμα δημιουργώντας περίτεχνα διακοσμημένες επιφάνειες. Με αυτό το κείμενο η Βικιπαίδεια, η ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια στο Google, περιγράφει τη λέξη ψηφιδωτό.

Ο Βαγγέλης Γαληνού στο έργο του «Ψηφιδωτό, παραδοσιακό και σύγχρονο», αναφέρει : Ψηφιδωτό λέγεται το κόσμημα, η μινιατούρα, ο πίνακας, η ψηφοθετημένη επιφάνεια με μικρές, μεγάλες, έγχρωμες ή ασπρόμαυρες ψηφίδες, συναρμολογημένες και επικολλημένες με διάφορα συνδετικά υλικά, παίζοντας πρωταγωνιστικό ρόλο ο αρμός. Το βότσαλο «κροκάλα», το μάρμαρο, το κεραμίδι, το μέταλλο γίναν εδώ και χιλιάδες χρόνια τα μέσα έκφρασης του ψηφιδογράφου. Ο τεχνίτης του ψηφιδωτού ονομάζεται ψηφιδοθέτης,

κυβευτής, μουσιάριος, κεντητής, ψηφιδογράφος. Ο ψηφιδογράφος είναι ο συνθέτης μαέστρος που δημιουργεί την σύνθεση, οι ψηφιδοθέτες είναι οι εκτελεστές της σύνθεσης και όργανα είναι οι ψηφίδες φυσικές, τεχνικές, συνδετικά υλικά και εργαλεία.

Η τέχνη του ψηφιδωτού είναι πολύ παλαιά και προέκυψε από το στρώσιμο των δαπέδων με φυσικά βότσαλα. Ήδη στη μινωική Κρήτη εφαρμοζόταν με πολλή επιτυχία για τη διακόσμηση δαπέδων και τοίχων. Στην Αλεξανδρινή εποχή χρησιμοποιήθηκε το βότσαλο, άσπρο – μαύρο και χρωματιστό, στη συνέχεια όμως αυτή η προσπάθεια του ψηφιδωτού με βότσαλα κατέληξε σε βοτσαλωτό αυλών, διαδρόμων. Η επιφάνεια του ψηφιδωτού είναι άγρια, σκληρή, όχι λεία, στην Πέργαμο όμως έγινε μια προσπάθεια να λειανθεί, αυτό πραγματοποιήθηκε από τον περίφημο ψηφιδογράφο Σώσο. Αυτός ο τρόπος κατόπιν μεταφέρθηκε στην Ιταλία και ιδιαίτερα στη Πομπηία και Ρώμη από Έλληνες τεχνίτες. Επειδή το κοστολόγιο του ψηφιδωτού αυτού ήταν ακριβό, χρησιμοποιούνταν μόνο για εμβλήματα σε ένθετες πλάκες ή σε λειασμένα τραπέζια.

Η ανθεκτικότητα των υλικών του ψηφιδωτού στις καιρικές συνθήκες και η αντοχή των χρωμάτων, ήλιος, υγρασία, παγωνιά, εκτόπισε τη ζωγραφική υδατογραφίας από τους εξωτερικούς χώρους και στη συνέχεια και από τους εσωτερικούς, ιδίως στις εκκλησίες.

Τα παλαιότερα ελληνικά ψηφιδωτά τα συναντάμε στη Πέλλα, Ρόδο, Δήλο, Κω, Δίον. Μέχρι την εποχή της Πομπηίας έχουμε μόνο ψηφιδωτά δαπέδου, το 70 μ.Χ. περίπου, γίνεται το πρώτο εντοίχιο και ακολούθως ο τρόπος αυτός μεταφέρθηκε στο Βυζάντιο όπου το αγκαλιάζουν η εκκλησία και οι αυτοκράτορες για να δημιουργήσουν τη ραγδαία εξέλιξη του και να γνωρίσει την ακμή που ποτέ μέχρι σήμερα δεν ξαναγνώρισε.

Πράγματι το Βυζάντιο καθιέρωσε το ψηφιδωτό σαν το επίσημο μέσο εικαστικής έκφρασης. Στην αρχή τα πρώτα χριστιανικά ψηφιδωτά δάπεδα είναι συμβολικά, έτσι τα θέματα είναι ψάρια, αρνιά, ελάφια, αμπέλι, άγκυρα κ.ά. Μετά θα γίνουν εντοίχια και θα ερμηνεύσουν το ιστορικό περιεχόμενο της θρησκείας.

Τα αρχαιότερα εντοίχια χριστιανικά ψηφιδωτά χρονολογούνται τον 4ο αιώνα, Μουσουλείο Αγ. Πέτρου Βατικανού. Φορητά ψηφιδωτά, είναι ψηφιδωτές εικόνες πάνω σε σανίδα με συνδετικό υλικό την κηρομαστίχη και τις ψηφίδες οι οποίες πέρα από τις συνηθισμένες δηλαδή φυσική, υαλόμαζα μπορεί να είχαν ημιπολύτιμους λίθους ακόμη και ψήγματα χρυσού. Στην περίπτωση

των φορητών ψηφιδωτών εικόνων, η τεχνοτροπία είναι ιδιαίτερα διαφορετική. Πάνω στο ξύλο απλώνεται ένα στρώμα κηρομαστίχης, στο οποίο εμφυτεύονται οι ψηφίδες. Το μέγεθος των ψηφίδων εδώ είναι αισθητά πιο μικρό από αυτό στα επιτοιχία και επιδαπέδια ψηφιδωτά. Συχνά φτάνουν το μέγεθος του κεφαλιού της καρφίτσας.

ΤΕΧΝΙΚΗ

Τα βυζαντινά επιτοιχία ψηφιδωτά φιλοτεχνούνταν με άμεση τοποθέτηση των ψηφίδων πάνω σε ειδικά προετοιμασμένη επιφάνεια ασβεστοκονιάματος που αποτελείται από διάφορα στρώματα:

1. Το κατώτερο στρώμα, πάχους 2,5 εκ., αποτελείται από ακοσκίνιστα υλικά: μαρμαρόσκονη, ασβέστη, τουβλόσκονη και κομμένο άχυρο, που δίνει όγκο στο κονίαμα, δένει τα υλικά μεταξύ τους και διευκολύνει την απορρόφηση της υγρασίας. Πριν στεγνώσει αυτό το κονίαμα, με την άκρη του μυστριού δημιουργούσαν πάνω του κυματιστές αυλακώσεις ώστε να κολλήσει το επόμενο στρώμα κονιάματος.

2. Το επόμενο στρώμα, πάχους 1,5 – 2 εκ., περιλαμβάνει τα ίδια υλικά κοσκινισμένα και με λεπτότερη σύνθεση.

3. Το τρίτο στρώμα, πάχους 1 – 1,5 εκ., έχει κοσκινιστεί δύο ή τρεις φορές και δεν περιέχει άχυρο.

Τα κονιάματα στερεώνονται μεταξύ τους με ισχυρά καρφιά με επίπεδα κεφάλια. Γενικώς το τρίτο στρώμα, που ήταν το στρώμα υποδοχής των ψηφίδων, βαφόταν με «κόκκινο της γης». Ο ψηφοθέτης δούλευε με προσχέδιο σε μονοχρωμία με καστανό ή μαύρο χρώμα. Στα βυζαντινά ψηφιδωτά οι ψηφίδες ήταν ανισομεγέθεις. Συνήθως πολύ μικρές ψηφίδες χρησιμοποιούσαν για τα πρόσωπα και γενικότερα τα γυμνά μέρη των μορφών, ενώ οι μεγαλύτερες στα ενδύματα και στον κάμπο της παράστασης. Όλες αυτές οι ψηφίδες εμφυτεύονταν μία μία πάνω στον φρέσκο σοβά με διαφορετικές κλίσεις, πράγμα που επέτρεπε την καλύτερη δυνατή εκμετάλλευση του εξωτερικού φωτός. Εννοείται ότι η ψηφοθέτηση γινόταν τμηματικά και μερικές φορές διακρίνεται το σημείο ραφής των επιφανειών, αλλά το ενιαίο κοκκινωπό χρώμα πάνω στο σοβά εξασφάλιζε την ενότητα του συνόλου. Όπως είναι φανερό, πρόκειται για τεχνική πολυδάπανη και δύσκολη.

ΨΗΦΙΔΩΤΑ ΔΑΠΕΔΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ Α' ΣΤΗ ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΔΟΛΙΧΗ

Ανατολικά του Καστρίου αποκαλύφθηκε, κατά το 2002, μία τρίκλιτη παλαιοχριστιανική βασιλική με νάρθηκα και τμήμα των προσκτισμάτων στη νοτιοδυτική πλευρά του.

ΚΥΡΙΩΣ ΝΑΟΣ

Ο κυρίως ναός έχει εσωτερικές διαστάσεις, μήκος 15,80 μέχρι την χορδή της κόγχης και πλάτος 12,10 μ. Η ημικυκλική κόγχη ενισχύεται με δύο αντηρίδες στη βόρεια και ανατολική πλευρά της. Οι δύο κιονοστοιχίες πατούν σε υπερυψωμένους κτιστούς στυλοβάτες.

Οι κίονες, διαφόρων διαστάσεων και κυρίως λευκόγκριζου μαρμάρου, εδράζονται σε μαρμάρινα βάθρα, διαφορετικού ύψους και διαστάσεων. Τα βάθρα είναι μαρμάρινα, σε δεύτερη χρήση, εγκιβωτισμένα στην υποδομή του στυλοβάτη. Πρόκειται για αετώματα επιτύμβιων στηλών ή μαρμάρινες βάσεις από αρχαιότερο κτήριο, σαν αυτές που βρέθηκαν στο νότιο στυλοβάτη και σώζουν σημαντικές επιγραφές της αρχαίας περιόδου. Οι κίονες έφεραν ιωνικά κιονόκρανα με χωριστό επίθημα από λευκό ηγκρίζο μάρμαρο και σε δυο περιπτώσεις με ανάγλυφο σταυρό.

Οι κιονοστοιχίες έχουν 5 κίονες με μετακίονιο περίπου 1,80μ. (όχι ακριβώς ίδιο παντού). Τα ακραία τόξα των κιονοστοιχιών ακουμπούν σε παραστάδες που προβάλλουν από τους δυτικούς και ανατολικούς τοίχους του ναού.

Κατά τη διάρκεια της ανασκαφικής έρευνας ήρθε στο φως ένας μεγάλος αριθμός σπαραγμάτων από τα κονιάματα που κοσμούσαν το εσωτερικό του ναού. Ανάμεσα σ' αυτά τα

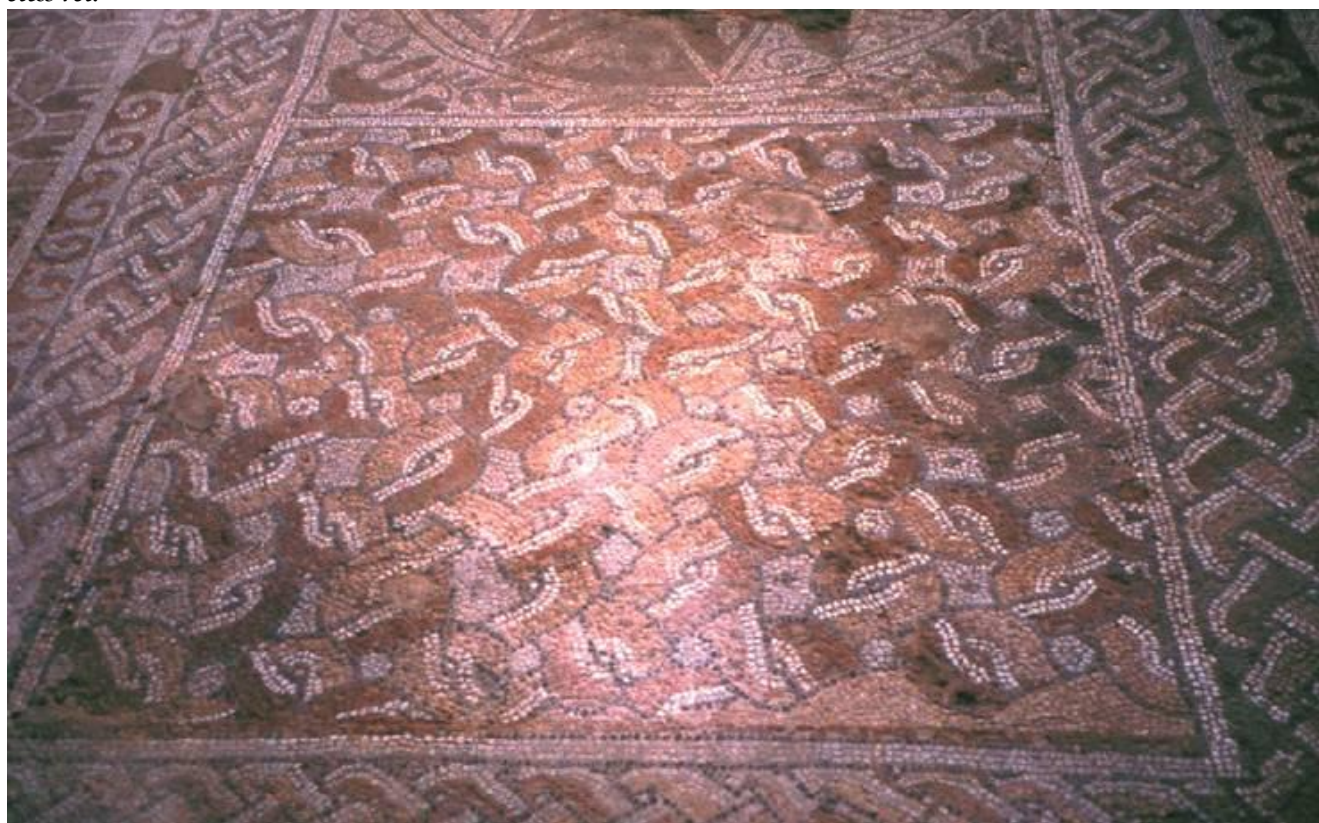
σπαραγμάτα βρέθηκαν και δύο που κοσμούσαν τα εσωρράχια της νότιας τοξοστοιχίας και απεικονίζουν πρόσωπα. Τα μεγάλα χαρακτηριστικά μάτια μας οδηγούν στις τοιχογραφίες που βρέθηκαν στη παλαιοχριστιανική πόλη των Στόβων¹ (μακεδονική πόλη της Παιονίας, σήμερα Π.Γ.Δ.Μ.) στην επισκοπική βασιλική. Οι τοιχογραφίες αυτές των Στόβων χρονολογούνται, σύμφωνα με τους μελετητές, στα τέλη του 5ου ή στις αρχές του 6ου αιώνα και κοσμούσαν τόσο τα κλίτη όσο και τον νάρθηκα του ναού.

Το κεντρικό κλίτος επικοινωνεί με τον νάρθηκα με μία θύρα πλάτους 1,85 μ. με μαρμάρινο κατώφλι και μεταγενέστερα σκαλοπάτια από πήλινες πλάκες. Τα πλάγια κλίτη επικοινωνούν με τον νάρθηκα με ανοίγματα, πλάτους 1,30 μ. το βόρειο και 1,40 μ. το νότιο, και διασώζονται μόνο τα μαρμάρινα κατώφλια, αφού προφανώς οι αναβαθμοί έχουν καταστραφεί.

Στο ανατολικό άκρο του κεντρικού κλίτους σχηματίζεται ο χώρος του Ιερού Βήματος. Κλείνεται από ένα χαμηλό φράγμα σε σχήμα Π, με τη σολέα στο μέσο της δυτικής πλευράς. Το φράγμα είναι μεταγενέστερο καθώς αποδεικνύεται από την καταστροφή του ψηφιδωτού δαπέδου και για την κατασκευή του χρησιμοποιήθηκαν ακατέργαστοι λίθοι οι οποίοι είναι επιχρισμένοι με λευκό κονίαμα. Μεταξύ των ανατολικών απολήξεων του φράγματος και του ανατολικού τοίχου, υπάρχουν οι κτιστές κατασκευές των συμψελλίων, μεταγενέστερες του ψηφιδωτού, σωζόμενου ύψους 0,50μ., που η άνω επιφάνειά τους έφερε ψηφιδωτό δάπεδο από μεγάλες ψηφίδες. Εκ των δύο συμψελλίων σώθηκε αποσπασματικά το βόρειο ενώ το νότιο καταστράφηκε ολοσχερώς από λαθροανασκαφή.

Στο νότιο τοίχο του κεντρικού κλίτους και συγκεκριμένα στη νοτιοανατολική γωνία του εντοπίστηκε λίθινο κανάλι, μεταγενέστερο της πρώτης φάσης της βασιλικής, που οδηγεί κάτω από τον στυλοβάτη προς το νότιο κλίτος και στη συνέχεια βαίνει προς τα ανατολικά.

Εσωτερικά το κανάλι φέρει επένδυση με υδραυλικό κονίαμα και κατά την αποκάλυψή του βρέθηκαν στο εσωτερικό του έξι χάλκινα νομίσματα (minimi) εκ των οποίων ένα έφερε στη μία όψη του παράσταση πύργου. Νομίσματα αυτού του τύπου χρονολογούνται κατά τον 4ο και 5ο αιώνα.

Η θέση του παραπάνω καναλιού στο χώρο του ιερού μας κάνει να υποθέσουμε ότι είχε άμεση σχέση με αυτό.

Γνωρίζουμε ότι στο ιερό υπήρχε η «θάλασσα ή χωνευτήριο» όπου διοχετεύονταν υγρά προερχόμενα είτε από το πλύσιμο της αγ. Τραπέζης ή από άλλες τελετουργικές καθάρσεις (πλύσιμο χεριών των ιερέων καθώς και τα ύδατα του βαπτίσματος). Η συνήθης θέση του χωνευτηρίου ήταν στο μέσον της κόγχης του ιερού ή ανατολικά της τραπέζης καθώς και κάτω από την ίδια την αγία τράπεζα. Πρόκειται για τετράγωνα ή ορθογώνια κοιλότητες με επένδυση από πελεκημένες πέτρες ή από πλάκες. Οι βασιλικές όμως που δεν είχαν μόνιμα κτιστά «χωνευτήρια» ή «θάλασσες» είχαν μέσα στο ιερό μία ή περισσότερες φορητές λεκάνες, λίθινες ή μεταλλικές, τοποθετημένες σε μόνιμο ή κινητό υποστάτη (κιονίσκο, πεσσίσκο, πεζούλι ή παρατραπέζιο).

Από την ανασκαφική έρευνα δεν προέκυψε κάτι ανάλογο αλλά δεν είναι δυνατόν να αποκλεισθεί ότι το λίθινο κανάλι κατασκευάστηκε γι' αυτό το σκοπό.

Με ψηφιδωτό καλύπτεται το δάπεδο του Βήματος, στο ανατολικό δε τμήμα του, μεταξύ των συμψελλίων, διατηρείται η μαρμαρίνη βάση της Τράπεζας, με διαστάσεις 1,40 X 1,00 μ. Στις τέσσερις γωνίες της βάσεως υπάρχουν οι εσοχές για την υποδοχή των κιονίσκων – υποστυλωμάτων οι οποίοι υποστήριζαν την μαρμαρίνη πλάκα της, που απωλέσθη. Βρέθηκαν δύο κιονίσκοι από πράσινο μάρμαρο (Χασάμπαλη) μήκους 1,00μ. Το όρυγμα του εγκαινίου βρέθηκε διαταραγμένο και κενό, διαστάσεων 0,50 X 0,60 μ. και βάθους περίπου 0,80 μ. Το δάπεδο του κεντρικού κλίτους, συμπεριλαμβανομένου και του βήματος, καλύπτεται με ψηφιδωτό, του οποίου οι μακρές πλευρές καθώς και η δυτική πλευρά περιβάλλεται με πλαίσιο από συμπλεκόμενα οκτάγωνα με κίτρινες και κόκκινες ψηφίδες. Η διακόσμηση του δαπέδου είναι διαφορετική στον χώρο του Ιερού Βήματος και του λοιπού κεντρικού κλίτους.

α) Στο δάπεδο του ιερού που όπως προαναφέρθη περιβάλλεται από πλαίσιο με συμπλεκόμενα οκτάγωνα υπάρχει ταινία με διπλό πλοχμό, ρόμβοι που σχηματίζουν σταυροειδή σχήματα (4) και περιβάλλονται από τετράγωνα (12) με γεωμετρικά σχέδια. Στον χώρο προ της Αγίας Τραπέζης εικονίζεται μεγάλος σταυρός επί βάθρου, με διαστάσεις 1,70 X 1,07 μ. (στις κεραίες).

Η παράσταση του σταυρού σπανίως συναντάται (Ιεροσόλυμα, επί της Συνών)· εντός του βήματος (βασιλική Κασρ ελ Λεβιά), υπό την αγίαν τράπεζα (βασιλική Ελ Μουασάτ Τυνησίας). Στην Κύπρο, στη βασιλική του Αγίου Σπυρίδωνος Τρεμεντουσιάς (Τριμυθούκτος) στο ανατολικό τμήμα του κεντρικού κλίτους και πάνω από το κέντρο της *tabula ansata* εικονίζεται σταυρός ποικιλλόμενος με τετραγωνίδια που μιμούνται πολύτιμους λίθους· στον νάρθηκα της βασιλικής αυτής παραλληλόγραμμα και τετράγωνα σχηματίζουν συνεχόμενους σταυρούς. Η παραπάνω βασιλική χρονολογείται στο τέλος του 4ου αι. Στη Κω, στη βασιλική του Αγίου Παύλου, πλησίον Ζηπαρίου στο νότιο κλίτος και στο Βαπτιστήριο εικονίζονται σταυρόσχημα σχήματα που περιβάλλονται από πέλτες, κισσόφυλλα κ.α..

Η απεικόνιση του σταυρού στα δάπεδα είχε απαγορευθεί κυρίως δια της Πενθέκτης Οικουμενικής Συνόδου (692), κανόνας 73.2

β) Η διακόσμηση του, προ του φράγματος του Πρεσβυτερίου, δαπέδου αποτελείται από τρία διάχωρα, εκ των οποίων τα δύο ακραία φέρουν ταινία με φολίδες ενώ το κεντρικό κοσμεύεται με σταυροειδές σχήμα από ρόμβους.

γ) Το ψηφιδωτό δάπεδο του λοιπού κεντρικού κλίτους πλαισιώνεται με δύο ταινίες από σπειρομαϊάνδρο και διπλό πλοχμό. Το ανατολικό τμήμα χωρίζεται σε έξι διάχωρα. Το βορειοανατολικό διάχωρο κοσμεύεται με ομόκεντρους κύκλους. Το νοτιοανατολικό με σταυροειδή σχήματα που σχηματίζονται από ρόμβους και τετράγωνα ανάμεσά τους. Τα επόμενα διάχωρα έχουν θέματα από το ζωικό βασίλειο. Το τρίτο και το τέταρτο διάχωρο εικονίζει από ένα κύκνο αντίστοιχα ενώ το πέμπτο και το έκτο φέρουν από ένα αρσενικό και ένα θηλυκό ελάφι.

Το κεντρικό διάχωρο φέρει εντός κύκλου οκτώ ρόμβους που σχηματίζουν οκτάκτινο αστέρι, εντός των τριγώνων που σχηματίζονται από τους ρόμβους εικονίζονται πτηνά, φυτά και γεωμετρικά σχέδια. Οι τέσσερις γωνίες κοσμούνται με κάνθαρους που σ' ένα απ' αυτούς διακρίνεται πουλί να πίνει νερό.

Τέλος το δυτικό διάχωρο κοσμεύεται με πολύχρωμες πέλτες.

ΑΜΒΩΝ

Στο κέντρο περίπου της νότιας πλευράς του κεντρικού κλίτους αποκαλύφθηκε ο άμβων του ναού ο οποίος είναι μεταγενέστερος του ψηφιδωτού δαπέδου διότι εδράζεται πάνω σε αυτό. Ανήκει στην κατηγορία των αμβώνων με διπλή κλίμακα, μία προς ανατολάς και τη δεύτερη

² Η σύνοδος είχε συγκληθεί στη Κωνσταντινούπολη (691-692) από τον Αυτοκράτορα Ιουστινιανό Β' και προήδρευσε στις εργασίες της, καλείται επίσης και εν Τρούλλω Σύνοδος διότι οι συνεδριάσεις της ελάμβαναν χώρα εις τον Τρούλλον, την μετά τρούλλον αίθουσα του αυτοκρατορικού παλατιού.. Ασχολήθηκε αποκλειστικά με πειθαρχικά θέματα, που δεν είχαν ρυθμιστεί από την Ε' και την ΣΤ' οικουμενικές συνόδους. Η συλλογή αυτή των κανόνων μπορεί να διαιρεθεί σε τέσσερα μέρη: α) κανόνες 1-2 που επαναβεβαιώνουν τις δογματικές αποφάσεις των πρώτων έξι οικουμενικών συνόδων β) κανόνες 3-39 που καθορίζουν τις υποχρεώσεις του κλήρου γ) κανόνες 40-49 που αναφέρονται στους μοναχούς και δ) κανόνες 50-102 που αναφέρονται στους λαϊκούς. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος Η, σ. 226.

προς δυσμάς. Το μήκος του άμβωνος είναι 2,70 μ. και το πλάτος του στο κέντρο 1,30μ. Είναι κατασκευασμένος με αργούς λίθους και φέρει επένδυση από υδραυλικό κονίαμα (κουρασάνι). Στη βορειοανατολική πλευρά του βρέθηκαν τμήματα-σπαράγματα κουρασανίου που σώζουν εγχάρακτη επιγραφή σε τρεις σειρές. Γνωρίζουμε ότι και επί του άμβωνος εχαράσσοντο συχνά επιγραφές οι οποίες αναγράφουν είτε μια ευχή, είτε το όνομα του δωρητή, συνήθως κληρικού. Η κατηγορία αυτή των αμβώνων μπορεί να χρονολογηθεί από τα τέλη του 5ου και σε όλο τον 6ο αιώνα.

ΝΑΡΘΗΚΑΣ

Ο νάρθηκας έχει μήκος 3,80 μ. και πλάτος 12,15 μ., σχεδόν όσο και το πλάτος του ναού. Εκτός από τα τρία ανοίγματα που έχει προς τον κυρίως ναό, δύο άλλα, στη νοτιοδυτική πλευρά, οδηγούν στο πρόσκτισμα Δ'. Το δάπεδο του νάρθηκος έχει επιστρωθεί με πλίνθους και σώζεται αποσπασματικά, διότι πιθανότατα ο χώρος να χρησιμοποιήθηκε για ταφές.

Η έρευνα στο πρόσκτισμα Δ' δεν έχει ολοκληρωθεί αλλά φαίνεται ότι τούτο παρουσιάζει δύο χρονολογικές φάσεις.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ

Αν και η έρευνα δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί μπορούμε να διακρίνουμε δύο τουλάχιστον χρονολογικές φάσεις: η δεύτερη φάση θα πρέπει να χρονολογηθεί κατά τον 6ο αι. συμφώνως προς τον άμβωνα και το φράγμα του πρεσβυτερίου, για τα οποία αναφερθήκαμε ανωτέρω καθώς και σε νόμισμα του Ιουστινιανού Α' (527-565), το οποίο ευρέθη επί του μωσαϊκού δαπέδου, ενώ η πρώτη φάση είναι προγενέστερη, πιθανώς του τέλους του 5ου αι. ή των αρχών του 6ου αι. Η παραπάνω χρονολόγηση επιβεβαιώνεται και από τα νομίσματα.

Ο ναός φαίνεται να καταστράφηκε από σεισμό ή από πυρκαγιά και να εγκαταλείφθηκε καθώς διακρίνουμε από τον τρόπο που κατέρρευσε το κτήριο. Με την κατάρρευση των κιόνων παρασύρθηκαν τα τόξα, εκ των οποίων άλλα έπεσαν στο κεντρικό κλίτος και άλλα στο βόρειο, η κατάρρευση δηλαδή είχε κατεύθυνση από νότο προς βορρά. Το στρώμα καταστροφής ήταν

σχεδόν ενιαίο σε όλη την έκταση της βασιλικής, εκτός από την ανατολική πλευρά που τμήμα της διαταράχθηκε από λαθροανασκαφή.

ΑΝΑΣΚΑΦΗ 2010

Κατόπιν εντολής της Υπηρεσίας συνεχίστηκε η ανασκαφική έρευνα στο Καστρί Δολίχης του Δήμου Λιβαδίου. Η έρευνα χρηματοδοτήθηκε εξ' ολοκλήρου από το Δήμο Λιβαδίου και ξεκίνησε στις 2-8-2010 και ολοκληρώθηκε στις 4-9-2010, με τη συμμετοχή 6 εργατών.

Αρχικά έγινε αποψίλωση όλου του αρχαιολογικού χώρου της ακροπόλεως και ιδιαίτερα στη δυτική πλευρά. Η ανασκαφική έρευνα που ακολούθησε ήταν μικρής διάρκειας και έκτασης. Αρχικά ερευνήθηκε το κτίσμα που εντοπίστηκε στο νότιο άκρο της ακροπόλεως και είχε άμεση σχέση με τη δυτική πύλη. Πρόκειται για ένα παράγονο κτίσμα με διαστάσεις: ανατολικά 6,50μ.,

δυτικά 3,75μ., βόρεια 3,68μ. και νότια 3,84μ. με είσοδο στη βόρεια πλευρά. Το άνοιγμα της εισόδου είναι 1,25μ. Στην ανατολική εξωτερική πλευρά του εντοπίστηκε τοίχος άλλου κτίσματος με κατεύθυνση προς τα ανατολικά. Τα ευρήματα του νοτιοδυτικού αυτού κτίσματος μας κάνουν να υποθέσουμε ότι είχε άμεση σχέση με την άμυνα της δυτικής πύλης. Πρόκειται για σιδερένιες

αιχμές λόγχης, η μία εκ των οποίων παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον εξαιτίας του μήκους της και της σπανιότητάς της. Στη συνέχεια η έρευνα συνεχίστηκε ανατολικά της πύλης όπου αποκαλύφθηκε ένα κτιριακό συγκρότημα αποτελούμενο από τουλάχιστον 6 χώρους και το οποίο παρουσιάζει δύο τουλάχιστον χρονολογικές περιόδους.

Χώρος Α. Πρόκειται για ένα μικρό χώρο με μία κόγχη στα νότια και με διαστάσεις 6,40μ. μήκος και με δύο εισόδους στα ανατολικά και στα νοτιοανατολικά. Μετά την αφαίρεση της επίχωσης αποκαλύφθηκε ένα παχύ στρώμα στάχτης σε όλη την επιφάνειά του.

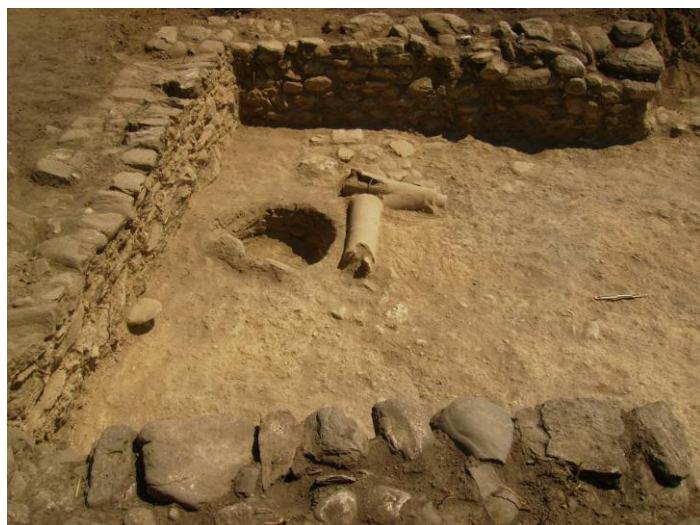
Χώρος Β. Πρόκειται για ένα ορθογώνιο κτίσμα διαστάσεων 3,43 X 5,60μ. Φέρει είσοδο προς τα δυτικά πλάτους 1,45μ.

Χώρος Γ. Συνορεύει με το χώρο Β και έχει διαστάσεις 3,30 X 5,35μ. Μία είσοδος πλάτους 1,20μ. υπάρχει προς τα δυτικά ενώ επικοινωνεί με το Χώρο Β με μία είσοδο στο βόρειο κοινό

τοίχο πλάτους 1,29μ.

Χώρος Δ. Ανατολικά του χώρου Α βρίσκεται ο χώρος Δ ο οποίος δεν ερευνήθηκε.

Χώρος Ε. Ανατολικά του Χώρου Β βρίσκεται ο χώρος Ε με διαστάσεις 3,60 X 7,40μ. Ο χώρος επικοινωνεί στα νότια με μία είσοδο. Χαρακτηριστικό του χώρου αυτού είναι ότι οι τοίχοι του σώζουν επίχρισμα στο εσωτερικό τους.

Χώρος Ζ. Βόρεια του χώρου Ε βρίσκεται ο χώρος Ζ με διαστάσεις 5,62 X 3,80μ. Μία είσοδος πλάτους 1,35μ βρίσκεται στα ανατολικά.

Τους χώρους Ε και Ζ περιτρέχει ένας δρόμος-διάδρομος πλάτους 1,30μ. και μήκους 8,70 με κατεύθυνση Β-Ν και 8,33 με κατεύθυνση Α-Δ.

Κύριο χαρακτηριστικό των παραπάνω χώρων είναι ότι παρουσιάζουν παχύ στρώμα καταστροφής αλλά και παχύ στρώμα στάχτης σε όλη την επιφάνεια από τη πύλη μέχρι τη περιοχή που έχουμε ανασκάψει. Επίσης βρέθηκε μεγάλος

αριθμός οστράκων.

Τέλος ερευνήθηκε ένα ακόμη κτίσμα βορειοανατολικά της Βασιλικής Γ' όπου και το τοπογραφικό σημείο της Γ.Υ.Σ. Το κτίσμα αυτό φέρει τις εξής διαστάσεις: 6,30μ. ανατολικά, 5,10μ. δυτικά, 4,40μ. βόρεια, 3,15μ. νότια. Η νοτιοδυτική γωνία σχηματίζει μία μικρή καμπύλη και ακολουθεί η δυτική είσοδος με άνοιγμα 1,85μ. Μία δεύτερη είσοδος αποκαλύφθηκε στην ανατολική πλευρά με άνοιγμα 1,35μ. Το πλάτος των τοίχων είναι 0,70μ. και χρησιμοποιήθηκαν αργοί λίθοι χωρίς συνδετικό κονίαμα. Το σωζόμενο ύψος των τοίχων είναι από 0,75μ. έως 1,20μ. έφερε παχύ στρώμα καταστροφής από κεραμίδες στέγης ενώ το δάπεδό του καλυπτόταν από παχύ στρώμα στάχτης. Στη δυτική είσοδο και μπροστά στο πλακόστρωτο δάπεδο βρέθηκε *in situ* μικρός πίθος, το οποίο μας κάνει να υποθέσουμε ότι ο παραπάνω χώρος – κτίσμα χρησιμοποιήθηκε ως μαγαζί. Στη βορειοανατολική γωνία του κτίσματος βρέθηκε επίσης ένας μικρός αποθέτης καθώς και δύο πήλινοι αγωγοί ύδρευσης ατάκτως τοποθετημένοι. Τέλος συλλέχτηκε μεγάλος αριθμός οστράκων από μικρά και μεγάλα αγγεία.

Πριν κλείσω την ομιλία μου θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Σύλλογο της Δολίχης για την πρόσκληση και θα ήθελα επίσης να ζητήσω από τη νέα Δημοτική Αρχή να συνεχίσει το έργο που ανέλαβαν όλες οι προηγούμενες Δημοτικές Αρχές, δηλαδή τη συνέχιση των ανασκαφικών ερευνών σε όλο τον περραιβικό χώρο (Αζωρο, Πύθιο, Δολίχη). Οι μέρες που διανύουμε γνωρίζω ότι είναι δύσκολες αλλά θέλω να πιστεύω ότι η αγάπη για τον Πολιτισμό δεν έχει χαθεί. Η περιοχή έχει ανάγκη από τον πολιτισμό γιατί οι κάτοικοί της απέδειξαν όλα αυτά τα χρόνια ότι αγαπούν τον τόπο τους και είναι άξιοι συνεχιστές της ιστορίας αυτού του τόπου.

Ολυμπία Τσακνάκη: Έχουμε τη χαρά, η σημερινή εκδήλωση να πλαισιώνεται από την παρουσία της δημοτικής χορωδίας Λιτοχώρου. Με αφορμή το έτος 2011: Έτος Ελύτη και Γκάτσου, το πρόγραμμα της συναυλίας θα σχετίζεται με τους δύο Έλληνες μεγάλους ποιητές. Ας την απολαύσουμε.

Η πρόεδρος του Δ.Σ. της Δημοτικής Χορωδίας Λιτοχώρου κ. Νίκη Παναγούλια

Καλησπέρα σας,

Ευχαριστούμε τον κ. Τσακνάκη που μας έδωσε την ευκαιρία να είμαστε σήμερα εδώ, να γνωρίσουμε εσάς και την όμορφη Δολίχη. Κι εμείς με τη σειρά μας να σας παρουσιάσουμε και να σας χαρίσουμε ένα όμορφο χορωδιακό πρόγραμμα με τραγούδια των εκλεκτών μουσουργών – συνθετών Γκάτσου κα Ελύτη, επ’ ευκαιρία από τη συμπλήρωση 100 χρόνων από τη γέννησή τους.

Θα σας πω ένα σύντομο βιογραφικό της χορωδίας μας: Ονομάζομαι Νίκη Ζωή Παναγούλια και στις 16 Μαρτίου τρέχοντος έτος εξελέγην πρόεδρος της δημοτικής χορωδίας Λιτοχώρου «Ιωάννης Σακελλαρίδης». Η προσπάθεια για τη δημιουργία της χορωδίας μας έγινε το 1966 και λειτούργησε ως το 1970. Αλλά από το έτος 1990 επανασυστάθηκε με την επωνυμία Δημοτική Χορωδία Λιτοχώρου «Ιωάννης

Σακελλαρίδης» προς τιμήν του γνωστού μουσουργού που κατάγεται από την πόλη μας. Έκτοτε λειτουργεί συνεχώς. Ασχολείται με όλα τα είδη της έντεχνης χορωδιακής μουσικής. Εκτός από τη μικτή τετράφωνη χορωδία, έχουμε τμήμα παιδικό, τμήμα εφηβικό και τμήμα καντάδας που άρχισε τώρα να διοργανώνεται. Η παιδική και εφηβική χορωδία έλαβε μέρος σε πολλές ελληνικές πόλεις με μεγάλη επιτυχία που τη διευθύνει ο μουσικολόγος κ. Γεώργιος Μπελογιάννης. Η μικτή τετράφωνη χορωδία έλαβε μέρος σε πολλές πόλεις και συναντήσεις χορωδιακές και στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Στην Κύπρο, στη Σουηδία, στην Ουγγαρία, στη Σερβία, στη Βουλγαρία, στη Ρουμανία, στη Σλοβακία, Γερμανία, Τσεχία, Πολωνία και Ιταλία κι έχουμε αποσπάσει επαινετικά σχόλια και εγκωμιαστικές κριτικές. Κορυφαίες στιγμές της χορωδίας μας είναι η παρουσίαση των έργων Ζορμπάς, Του Νεκρού Αδερφού, αφιέρωμα στο σινεμά – Σαν παλιό σινεμά, αφιέρωμα στους Έλληνες ποιητές, τραγουδάμε την ποίηση για το Λιτόχωρο στην ιστορία και στο θρύλο του Λιτοχωρίτη φιλολόγου κ. Νικολάου Τάβανου, το έργο «Τραγούδια της παρέας» του Μάριου Τόκα με τον ίδιο και την κρατική ορχήστρα ελληνικής μουσικής, το ορατόριο «Πασχαλινή συναυλία», το αφιέρωμα στο Μίκη Θεοδωράκη και το αφιέρωμα στο Σταύρο Ξαρχάκο.

Ο μαέστρος της χορωδίας μας είναι ο κύριος Ευθύμιος Μαυρίδης. Κάθε χρόνο το μήνα Μάιο έχουμε ένα διήμερο φεστιβάλ χορωδιών με χορωδίες από την Ελλάδα και από το εξωτερικό. Στο φεστιβάλ, λοιπόν, αυτό ερχόμαστε σε επαφή με πολλούς χορωδούς, σύσφιξη σχέσεων, που τραγουδούν τα δικά τους τραγούδια και γνωρίζουμε την κουλτούρα τους εντός κι εκτός. Εκτός από τις πολιτισμικές μας δραστηριότητες, η δημοτική χορωδία Λιτοχώρου «Ιωάννης Σακελλαρίδης» έχει αξιόλογη κοινωνική δραστηριότητα και προσφορά. Λειτουργεί ανελλιπώς τμήμα αιμοδοσίας από το 1999 με πρωτοβουλία του τότε προέδρου της χορωδίας του κ. Πορεάτη και του κ. Λέινα, ο οποίος είναι υπεύθυνος μέχρι και σήμερα. Η αιμοδοσία γίνεται τέσσερις φορές το χρόνο και μαζεύουμε 300 φιάλες ετησίως και τις δίνουμε στους συνανθρώπους μας που την έχουν ανάγκη. Μάλιστα, αυτή η κοινωνική προσφορά μας φέρνει πρώτους στη βόρεια Ελλάδα, σύμφωνα με τα λεγόμενα του διευθυντού του νοσοκομείου Κατερίνης, του κ. Φαρμάκη. Από το

2006 προωθούμε την ιδέα δωρεάς οργάνων σώματος και για το σκοπό αυτό έχουμε διοργανώσει διαλέξεις και ομιλίες γιατρών και άλλων προσωπικοτήτων στην προσπάθεια προωθήσεως της ιδέας. Επίσης η χορωδία μας έχει ιστοσελίδα στο ίντερνετ που ενημερώνεται συνεχώς από τον κύριο Σκρέτα , έφορο τύπου. Όλα, λοιπόν τα καλοκαίρια οργανώνουμε με μεγάλη επιτυχία τουλάχιστον μία συναυλία αφιερωμένη στους εκλεκτούς συνθέτες και στιχουργούς. Φέτος, εκτός από τη Δολίχη, θα παρουσιάσουμε το πρόγραμμά μας στις 22 Ιουλίου στ ψηφιδωτά του Δίον και φυσικά στο Λιτόχωρο, στον προαύλιο χώρο του Αγίου Δημητρίου στις 23 Ιουλίου.

Θα κλείσω με τις καλλιτεχνικές δραστηριότητες. Θα ήθελα να αναφέρω ότι καταβάλλουμε και προσπάθεια να εμφανιστούμε στη πατριαρχική μεγάλη σχολή του γένους, όπου θα παρουσιάσουμε ένα εξαιρετικό χριστουγεννιάτικο πρόγραμμα. Με τον τρόπο αυτό προβάλλουμε την ελληνική μουσική που μας εκφράζει. Η επιτυχία κάθε συναυλίας οφείλεται στην πολύ δουλειά απ' τους χορωδούς μας και απ' τον μαέστρο μας, **τον κ. Μαυρίδη**, μέσα σε καλό κλίμα με όρεξη. Μία παροιμία λέει: ο εχθρός του καλού είναι το καλύτερο και αυτό θέλουμε να πετύχουμε και γι' αυτό προσπαθούμε. Θα ήθελα λοιπόν να ευχαριστήσω δημοσίως τους χορωδούς που αφιερώνουν τον ελεύθερο χρόνο τους για τη χορωδία μας. Τέλος, θα ήθελα να αναφέρω τη σημαντικότερη βοήθεια και συμπαράσταση που έχουμε όλα αυτά τα χρόνια από το Δήμο μας Δίον Ολύμπου, γιατί δίχως τη βοήθειά τους δεν θα μπορούσαμε να ανταποκριθούμε στο έργο μας. Βέβαια αυτό το διάστημα ξέρουμε ότι υπάρχουν πολλές οικονομικές δυσκολίες και περιοριζόμαστε, αλλά ας μην χάνουμε το θάρρος μας να τραγουδάμε, να χαιρόμαστε με απλά πράγματα που έχουμε και όλα θα πάνε καλά. Ήθελα να σας πω και το εξής: ότι όλα αυτά τα τραγούδια τα γνωρίζετε, αν θελήσετε τραγουδήστε κι εσείς μαζί μας για να περάσουμε όμορφα τη βραδιά μας. Σας ευχαριστώ πολύ. Καλή διασκέδαση.

Χάρτινο το φεγγαράκι, Μ. Χατζιδάκις

Ευθύμιος Μαυρίδης: Δεν θα σας κουράσω πολύ, θα ήθελα απλώς να πω δυο λόγια για τον Νίκο Γκάτσο. Ποιητής, στιχουργός και μεταφραστής ο Νίκος Γκάτσος παραμένει μια ξεχωριστή περίπτωση για τα ελληνικά γράμματα. Με μία μόνο ποιητική σύνθεση, την περίφημη και αξεπέραστη «Αμοργό» που έγραψε μεσούσης της κατοχής, θεωρείται ένας από τους κορυφαίους ποιητές μας. Ο Νίκος Γκάτσος γεννήθηκε το 1911 και πέθανε το 1992. Το 1930 έκανε εγγραφή στη φιλοσοφική σχολή του πανεπιστημίου Αθηνών, όπου και άρχισε να έρχεται σε επαφή με τους λογοτεχνικούς κύκλους της εποχής και να παρακολουθεί τις νεωτεριστικές τάσεις στην ποίηση της Ευρώπης. Καθοριστική υπήρξε η γνωριμία του με τον Οδυσσέα Ελύτη το 1936. Συνδέθηκε με το ρεύμα του υπερρεαλισμού. Το μοναδικό βιβλίο που εξέδωσε όσο ζούσε είναι η ποιητική σύνθεση «Αμοργός» η οποία θεωρείται κορυφαία δημιουργία υπερρεαλισμού με τεράστια επίδραση στους νεώτερους ποιητές. Το ποίημα του κυκλοφόρησε το 1943 προκάλεσε έντονο ενδιαφέρον και τον τοποθέτησε στο πάνθεον των Ελλήνων ποιητών. Λέγεται ότι το μακρύ αυτό ποίημα γράφτηκε μέσα σε μία νύχτα με το σύστημα της αυτόματης γραφής που χρησιμοποιούν οι σουρεαλιστές. Μνημειώδες έργο νεοελληνικού ποιητικού λόγου περιέχει βαθύτατα την ελληνική παράδοση. Σπουδαίο επίσης και το μεταφραστικό του έργο.

Η μικρή Ραλλού, Μ. Χατζιδάκις
Πέρα στο θολό ποτάμι, Μ. Χατζιδάκις

Ευθύμιος Μαυρίδης: Η μεγάλη συνεισφορά του Γκάτσου, ωστόσο, είναι στο τραγούδι ως στιχουργού. Έφερε την ποίηση στον στίχο και κατάφερε να δώσει κυρίως μέσω της συνεργασίας του με το Μάνο Χατζηδάκι τον κανόνα του ποιητικού τραγουδιού. Τη λυρική φλέβα ο Νίκος Γκάτσος τη διοχέτευσε στους στίχους τραγουδιών καταργώντας συχνά τα όρια ποίησης και στιχουργίας. Το έργο του είναι εντυπωσιακό σε ποσότητα και ποιότητα. Ο Μίκης Θεοδωράκης, ο Μάνος Χατζηδάκις, ο Σταύρος Ξαρχάκος και άλλοι συνθέτες μελοποίησαν στίχους του που τραγουδήθηκαν από δημοφιλείς καλλιτέχνες και είχαν πολύ μεγάλες επιτυχίες.

Τσάμικος, Μ. Χατζιδάκις
Γεια σου χαρά σου Βενετιά, Στ. Ξαρχάκος

Ευθύμιος Μαυρίδης: Θα προχωρήσουμε σε μερικά τραγούδια, πάνω σε ποίηση του Οδυσσέα Ελύτη. Ο Οδυσσέας Ελύτης ή Οδυσσέας Αλεπουδέλης, όπως είναι το πραγματικό του όνομα, γεννήθηκε το 1911. Στην Αθήνα, η οικογένειά του εγκαταστάθηκε όταν ο Οδυσσέας ήταν 3 χρονών. Σε νεαρή ηλικία στάθηκε τυχερός να έχει σπουδαίους δασκάλους, μεταξύ των οποίων ήταν ο Ιωάννης Κακριδής και ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος. Ευτύχησε να ταξιδέψει πολύ, να μυηθεί στην αγάπη της φύσης, να προχωρήσει στην ανακάλυψη των νησιών του Αιγαίου και να αφήσει την ψυχή του σε ένα αδιάκοπο ταξίδι στα γαλανά νερά του αρχιπελάγους. Άρχισε να πρωτοδημοσιεύει στα 13 του. Στο καφενείο του Λουμίδα, ένα στέκι που εγκαινίασαν το 1938 με την άλλη μεγάλη ποιητική μορφή, τον Νίκο Γκάτσο, συναντιέται με σπουδαίους ανθρώπους, μεταξύ αυτών ο Μίκης Θεοδωράκης και ο Μάνος Χατζηδάκις. Στην εποχή του, στην ποίηση επικρατούσε μία νοοτροπία που ήταν γνωστή με τον όρο «Καρυωτακισμός» που σήμαινε για τη λογοτεχνία ένα κύμα πόνου, ενοχής και ίσως απαισιοδοξίας. Κόντρα σ' αυτά, ο Ελύτης θα διδάσκει μία ποίηση χαρούμενη, ευφρόσυνη, γεμάτη ζωντανές εικόνες, Ο Οδυσσέας Ελύτης αποτέλεσε έναν από τους τελευταίους εκπροσώπους της λογοτεχνικής γενιάς του '30, ένα από τα χαρακτηριστικά της οποίας υπήρξε το ιδεολογικό δίλημμα ανάμεσα στην ελληνική παράδοση και τον ευρωπαϊκό μοντερνισμό. Ο ίδιος ο Ελύτης χαρακτήριζε τη δική του θέση στη γενιά αυτή ως παράξενη, σημειώνοντας χαρακτηριστικά: «από το ένα μέρος ήμουν ο στερνός μιας γενιάς που έσκυβε στις πηγές μια ελληνικότητας και απ' την άλλη ήμουν ο πρώτος μιας άλλης που δεχόταν τις επαναστατικές θεωρίες ενός μοντέρνου κινήματος». Να μην ξεχνάμε ότι ως πολίτης δεν παράλειψε να δώσει το παρόν στις κρίσιμες στιγμές του έθνους. Υπηρέτησε στο αλβανικό μέτωπο ως ανθυπολοχαγός και οι εμπειρίες στο πραγματικό έπος συνενώνονται σε ένα από τα

σπουδαιότερα έργα του, το «Άσμα ηρωικό και πένθιμο για το χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας».

Το δελφινικόριτσο, Λ. Κόκοτος
Τα τζίτζικια, Λ. Κόκοτος

Ευθύμιος Μαυρίδης: Τα δύο τραγούδια που ακούσατε ήταν από τη συλλογή «Το Θαλασσινό Τριφύλλι», την οποία μελοποίησε έκανε ο Λίνος Κόκοτος. Θα πούμε τρία τραγούδια από το γνωστό του έργο «Άξιον Εστί». Το 1950 στη Γαλλία, ο Οδυσσέας Ελύτης ξεκινάει να γράφει το «Άξιον Εστί», το οποίο κυκλοφόρησε το 1960 και κέρδισε το πρώτο κρατικό βραβείο. Το 1972 αρνείται, σαν πράξη αντίστασης, το μεγάλο βραβείο λογοτεχνίας που του προσφέρει η χούντα. Το 1979, η Σουηδική Ακαδημία του προσφέρει το βραβείο Νόμπελ λογοτεχνίας και γίνεται ο δεύτερος Έλληνας, μετά τον Σεφέρη, που τιμάται με το ανώτερο βραβείο στο χώρο της λογοτεχνίας. Η αναγγελία της απονομής από τη Σουηδική Ακαδημία έγινε στις 18 Οκτωβρίου. Σύμφωνα με το σκεπτικό της απόφασης το βραβείο δόθηκε για την ποίησή του με φόντο την ελληνική παράδοση, αισθηματοποιημένη δύναμη και πνευματική οξύμεια, ζωντανεύει τον αγώνα του σύγχρονου ανθρώπου για ελευθερία και δημιουργία.

Άξιον εστί, Μ. Θεοδωράκης
Της αγάπης αίματα, Μ. Θεοδωράκης
Της δικαιοσύνης ήλιε νοητέ, Μ. Θεοδωράκης

Ευθύμιος Μαυρίδης: Στο σημείο αυτό τελείωσε το πρόγραμμά μας με τραγούδια των Ελύτη και Γκάτσο. Θα μας επιτρέψετε να κλείσουμε το πρόγραμμα με τρία τραγούδια τα οποία χαιρόμαστε να τραγουδάμε εμείς.

Η Μπαλάντα του Αντρίκου, Μ. Θεοδωράκης
Μήλο μου κόκκινο, Παραδοσιακό
Παραμύθι, ζάβαρα-κατρα-νέμια, Στ. Ξαρχάκος – Γ. Μαρκόπουλος

Ολυμπία Τσακνάκη: Αμέσως τώρα θα γίνει απονομή τιμητικών πλακετών στους ομιλητές και στη χορωδία.

Παρακαλείται ο κ. **Άρης Πουλιανός** και ο Πρόεδρος του Πολιτιστικού Συλλόγου Δολίχης κ. **Ευάγγελος Τσακνάκης** να προσέλθουν για την απονομή.

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕΝ

Στον καθηγητή Άρη Πουλιανό
για την προσφορά του στην Ανθρωπότητα
και για την παρουσία του στο 4ο Φεστιβάλ «Περραιβική Τρίπολις»

Παρακαλείται η κυρία **Σταυρούλα Σδρόλια** και ο Περιφερειακός Σύμβουλος κ. **Αθανάσιος Παιδής** να προσέλθουν για την απονομή.

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕΝ

Στην αρχαιολόγο Σταυρούλα Σδρόλια
για την προσφορά της στη συντήρηση και ανάδειξη
των Βυζαντινών Μνημείων της περιοχής μας

Παρακαλείται ο κ. **Σπύρος Κουγιουμτζόγλου** και ο Πρόεδρος Τοπικής Κοινότητας Δολίχης κ. **Παναγιώτης Τσακνάκης** να προσέλθουν για την απονομή.

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕΝ

Στον αρχαιολόγο Σπύρο Κουγιουμτζόγλου
για την πολυετή προσφορά του στις ανασκαφικές έρευνες του Καστρίου Δολίχης
και για τη διαρκή παρουσία του στο Φεστιβάλ «Περραιβική Τρίπολις»

Παρακαλείται ο εκπρόσωπος της δημοτικής χορωδίας Λιτοχώρου και ο Γραμματέας του Πολιτιστικού Συλλόγου Δολίχης κ. Απόστολος Τσακνάκης να προσέλθουν για την απονομή.

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕΝ

Στη Δημοτική Χορωδία Λιτοχώρου «Ιωάννης Σακελλαρίδης»
για την παρουσία της στο 4ο Φεστιβάλ «Περραιβική Τρίπολις»
Πολιτιστικός Σύλλογος Δολίχης «Η Τριπολίτιδα»

Οι επίσημοι προσκεκλημένοι και τα μέλη της χορωδίας παρακαλούνται να μεταβούν στη ταβέρνα «Παλιόχανο» και στην ταβέρνα «Η Στάση» για παράθεση δείπνου.
Σας ευχαριστούμε πολύ. Καλή συνέχεια.

Μεταξύ των επισήμων προσκεκλημένων παρευρέθηκαν και οι κ.κ.:
Αστέριος Ροντούλης – βουλευτής
Λάρισας, **Αθανάσιος Παιδής**–
Περιφερειακός Σύμβουλος, αντιδήμαρχοι,
δημοτικοί σύμβουλοι Ελασσόνας, μεταξύ
των οποίων η κ. **Ντίνα Γκόγκου**, ο κ.
Ευάγγελος Τζημαγιώργης και πολλοί
άλλοι.

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Δολίχης
ευχαριστεί όλους όσοι παρευρέθηκαν
στο 4ο Φεστιβάλ «Περραιβική

Τρίπολις», τους αξιότιμους ομιλητές και την αξιόλογη δημοτική χορωδία Λιτοχώρου. Ευχαριστεί, επίσης, την Περιφέρεια Θεσσαλίας –Περιφερειακή Ενότητα Λάρισας για τη συνδιοργάνωση της εκδήλωσης και τον κ. Λάζαρο Μπέλο –ιδιοκτήτη του ξενοδοχείου «Κτήμα Μπέλου» στον Άγιο Δημήτριο- για την ευγενική προσφορά δωρεάν φιλοξενίας του κ. Πουλιανού και της συζύγου του. Τέλος, ευχαριστεί τον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο για την προβολή της εκδήλωσης.